

DÉLIBÁB

Szépirodalmi heti lap.

Megjelenik minden pénteken.

Szerkeszti és kiadja: DENGİ JÁNOS.

Előfizetési ára: Egész évre 4 frt. Fél évre 2 frt. Negyed évre 1 frt. — **Szerkesztő és kiadó lakása:** Debreczenben, Varga-utca, 2193. szám alatt.

Tartalom.

1. Tisztelt közönség... (költ.) Szabó Endrétől. 2. Az utolsó felvonás (beszély) Hamar Lászlótól. 3. Nagyság a költészetben (aesthetikai tollvonások) V. Sarffly Ignácztól. 4. A költő hive (költ.) Erdy Dánieltől. 5. Görög művészeti vázlatok Váry Geollértől. 6. Gyöngyszemek. A szerkesztő jegyzeteiből. 7. Bernát Gazsi levele. Közl. dr. Szabó Dávid. 8. Irodalmi hírek. 9. Számrevizény. 10. A szerkesztő üzenetei. 11. Tárca: Ki lehetett? (vasuti história) Dengi Jánostól.

Tisztelt közönség...[†]

Tisztelt közönség, engedelmet!
De én ma vigan nem dalolhatok,
Rémitő bánat nyomja lelkem,
Egy szomorú hír szörnyen meghatót.
Mig bánatom lesirdogálom,
A vidor lyra hadd pihenjen —
Ah! hisz a fájdalom keserve
Megajdul nékem is szivemben.

Kedvesem volt. Szép mint az angyal,
Szelid, szemérmes, szende kislány;
Szerelmemmel ugy csüggtem rajta,
Mint az isten csügg leghübb angyalán.
Elmondhattam ám egyszer én is,
Hogy „boldog vagyok végzetlen!”
Szelid, szemérmes, szende lányka
Szeretett egykor hiven engem.

Egykor! . . . de nézték görbe szemmel
Szerelmünket a számító szülék,
S azon voltak, hogy elszakítsák
Tőlem a jó leányka hű szivét.
„Legyen eszed, édes leányunk,
Ábrándozással el nem éltek.” —
Igy biztaták őt — engemet meg
Továbbmenésre ösztökéltek.

Belemarjultam már a hecsezbe
S feltettem, hogy tehát tovább megyek,
És addig vissza sem kerülök,
Mig nem szereztem kincset, hirnevet.
De elébb a rózsás lugasban
Megesküdtünk, én s kis virágom:
„Sohsem fogjuk egymást feledni —
Kedves, a jó isten megáldjon!”

* E dévaj pajzanság még ismeretlen a „Déliab” olvasói előtt; ugyanazért sietünk megjegyezni, hogy t. munkatársunk mindig ilyen hangulatban írja költeméyeit; ez az, mi őt oly eredetivé és kedvessé teszi.

S z e r k.

De haj! a kincsből nem lett semmi sem,
A poétaság ferde utra vitt;
Nem szereztem én soha mást, csak
Kövért tenyerek zeugó tapsait.
Tetszettek vig dévajkodásim. . .
Verseimet dalokba szőtték
S így lelkemnek egy régi vágya
Gyarapult: — a sovány dicsőség.

Örültem ennek is; hívém, hogy
Mihelyt egyszer nevem tüzet fogott,
Égő lángiból kedvesemnek
Fejére fényes koronát fonok;
Fényes koronát, hogy sugára
Beragyogja majd a világot — —
Bocsánat! . . . én nagyon szerettem,
Igy keltek e merész, nagy álmok.

De mig a hír utját kerestem,
Boldogságom azalatt elveszett . . .
„Poéta lett . . . megmondtuk ugye?
Édes leányunk, lesz-e már eszed?
Soha sem lesz belőle semmi,
El nem tarthatna szóval, liszttel — —“
— Bölcs volt a szó s a szende lánykát
Megkapta egy nyájas filiszter.

— Tisztelt közönség, vig danát most
Ne várjon tőlem addig senki sem,
Mig bánatom lesirdogálom
Elzárkozódva búsan, csöndesen.
Nem tart sokáig bánatom, nem;
Vig dalra ajzom majd a lyrát,
És oly bolond, vig dalba kezdek,
Hogy kacagással el se bírják

Szabó Endre.

AZ UTOLSÓ FELVONÁS.

Írta: Hamar László.

(Folytatás.)

Hazament és otthon újabb hajmeresztő jelenet várakozott reá. Brigitta asszony ugy fogadta, hogy megragadta mindakét fülét s midőn tapasztalnia kellett, miszerint az a czimeres ékesség annyira megnőtt már férjének halantékai mögött, hogy tovább nem nyulhat: felhagyott húzó-vonó kísérleté.

vel; azt azonban nem állhatá meg, hogy forró érzelmének nyilatkozatát Domokos ur arcán ne visszhangoztassa.

— Hütelen, hütelen! — rikácsolá Szentberekyné tajtékzó ajkakkal — Megfojtalak, megfojtom azt a csábító némbert is. Uram fia! mig én csendesen pihenek, addig ő a szomszédban galambozik. Mit kerestél te odaát?

— Hát... hát... azt néztem, hogy nincs-e kiadó szállás? — válaszolá Domokos ur zavartan.

— Hogyne volna ott kiadó szállás! — gunyolódott Brigitta asszony, éles tekintetet vetve Domokos urnak nyugtalanul tévedező szemei közé.

— Nincs, nincs ha mondom, — bizonyozott Domokos ur lassan-lassan nekibátorkodva — már le van foglalva.

— Dehát mi szükséged van neked szállásra?

— Ünokaöcsém jön, — az őrészére kérem.

— Majd keresek én szállást, de nem köszönőd meg; hanem előbb arra a szemfényesztő leányszonyyra fogok ráijeszteni. Kifütyölöm, kifütyöltetem; megyek is és fellármázom a várost, párthiveket gyűjtök és boszut, keserves boszut veendek!

Szentberekny Domokos a viláért sem csitította volna felgerjedt kedvesét, hiszen Brigitta asz-

szony most éppen az ő malmára igyekezik hajtani a vizet. Oh! mert ő is elhatározta magát a visszatorlásra akkor, midőn arra a gyakorlati tapasztalatra kellett jönnie, hogy a paradicsom ajtaját nemcsak az előidőkben őrizte cherub, hanem az őrizi azt ma is...

És most pihentessük meg egy kissé tollunkat, várjuk be az esteli hét órát türelemmel, azután pedig menjünk színházba.

Ne gondolják önök, szép olvasónőim, hogy egy fényesen aranyozott, díszes páholsorokkal ékeskedő, ragyogó világítású színházba fogunk belépni. Oh! nem; e városban még a hazafias áldozatkészség nem emelt állandó templomot Thalia számára.

A „Fehér elefánt”-hoz címzett vendéglő nagyterme lett szerencsés ideiglenesen helyetadni a múzsa rögtönözött oltárának. Előre gondolható tehát, hogy itt a követelőzők igényei már csak a külső hatás szempontjából sem lehetnek kielégítve. Mindazonáltal Brigitta asszony nagy gyönyörűségét lelte ehelyen; látogatta is szorgalmasan a színházat; de sohasem jött még ide oly mohó érdekeltséggel, — férjét szokás szerint otthon hagyta — mint ma: sohasem várakozott a függöny felemelkedésére oly feszülten, mint e pillanatban.

TÁRCZA.

K I L E H E T E T T ?

— Vasuti história. —

Az ujfalusi bál kitűnően sikerült; csak egy volt a hibája: az, hogy nem három napig tartott s hogy eszerint nekem másnap megperzselt szívvél, szomoru lélekkel, esüggeteg lemondással hazatérnem kellett.

Oly leverten is ültem abban a kemény, fekete bőrös (tán lelkiállapotomat akarta jelezni?) karos székben, mint valami mult századból itt felejtett rokkant harczi. Nagyon is hasonlítottam az ilyen harczihoz. Nekem is csatám volt tegnap este, nagy, óriási csatám a ragyogó szemek puskatüzeivel, az elmés, elkábitó ötletek rakétaival s a csintalan Amor tüzes nyilainak záporával...

Szomoru állapotomnak nagy fordulatot adott az olympi... akarom mondani: a püspökladányi ebédli terem...

Bizonyosan valami jó töltött káposztával vagy rántott csibével...gondolják szives olvasóim. Kérem!... az ilyen prózai dolgokra exaltált állapotban nem szokott gondolni az ember; vig és morosus gondolat és érzélem ilyenkor az ember egyedüli tápláléka... no meg egy kis fekete kávé.

Tehát feketéztem. Azok az impertinens gondolatok ismét agyamba tolultak; szemeim előtt millió piczi lábak lejtették a Fatinicza-polkát; körültem suhogó uszályok örvénye kavargott s a hullámfodrok tömkelegében ezer mosolygó ajak hívott csábosan a keringőre... Utánuk nyújtám kezeimet s kávéfőzőm tartalmastól együtt szerencsésen földregurult. Kijózanodtam s körültekinték. Ha, amennyi villám Ádám apánk keresztelőjétől eddig volt s mostantól a világ végeig lesz, mind egyszerre csapott volna is belém, mégsem éreztem volna oly irtóztató nyilallást, mint aminőt egy tulsó oldalon ülő asszonyság melletti barna angyal rám lövelt s egy pillanatban szivemen, lelkeimen átható szemsugarai tettek... (Ez a körmönfont constructio a hatás emelése szempontjából való!)

Meg voltam ittasulva; szemeim kápráztak, lábam inogott, — fejem szédült. Nem csoda! Soha életemben ilyen gyönyörű teremtését — az istennek nem láttam; fiatal, 15—16 éves lehetett, fekete, nagy szemekkel, melyeknek reám mindig oly csodálatos hatásuk van, igéző termettel... De mit is fogok leírásához? Hisz Raphael madonnáját sem képes senki leírni, a Raphael madonnája pedig az én angyalomhoz képest... (tessék utána gondolni, hogy mi?)

Rámeresztém szemeimet, mint a porbahullt bűnbánó a megváltóra; kész lettem volna (ezer szerencse,

Ott ül az első számú körszéken; nyugtalanul tekintget szét a gyérvilágítású teremben, mintha a közhangulatot akarná leolvasni a jelenlevők arczáról.

Végre fellebbent a kortina s Marianna megjelent.

Soha igézőbb tünemény még nem lépett a deszkára. Szemeivel gyújtott, ajkával hóditott, természetével pedig szédített.

A közönség pillanatig meg volt dermedve: de csakhamar magához tért s óriási tapsviharban tört ki. . .

Brigitta asszony mintha viperára lépett volna! Sziszegve ugrott fel helyéről s villámló tekintettel nézett körül a lelkesült hallgatóságon.

— Megcsaltak a gyávák! — mormogá ajkait harapdálva s kimerülten rogyott le székére. E percztől kezdve szoborrá változott.

A játék folyt; a színészek remekeltek, a közönség tombolt. Már csupán egy rész volt hátra a mai est látványosságából: az utolsó felvonás.

Hanem a szünet kissé hosszúnak tűnt fel a türelmetlen közönség előtt. Békétlenkedni kezdett tehát.

Előbb halk zugás hallatszott, majd hevesebb moraj keletkezett s végre mint az orkán ahogy

hogy itt volt a v o l n a !) lábaihoz borulni s feleszkölni minden porszemét egyetlen pillantásáért. Nem hiszem, hogy örült nem voltam e hatás alatt!

Elfordultam, sétálni kezdtem le s fel a teremben . . . Szemei mindig rajtam függtek . . . (Szerelemből vagy szánalomból-e? azt már ő tudja!) Már hozzá akartam menni — magam se tudom, miféle ürügygel eleje borulni, imádni, mint az istent . . . midőn a szivtelen conductor kegyetlenül megrázta hátam megett pillanatnyi boldogságom fülsértő halálcsengetyűjét . . . Nem szántam volna összetiporni!

Fájdalmas pillantást vettem feléje s szomorúan, lecsüggesztett fővel indultam sanyaru utam sinai pusztájára, hegyi forrás, megszabadító Mózes reménye nélkül.

Belevágtam magam egy ablak melletti székbe s el kezdtem rettentően boszankodni sorsom és az egész világ ellen; sorsom ellen azért, hogy miért nem rendelte nekem ezt a gyönyörű teremtést; a világ, ellen pedig azért, hogy miért kell nekem az ő kívánalmaihoz és törvényeihez alkalmazkodnom?

Soha se szerettem volna úgy mindenható lenni, mint e pillanatban! Valamennyi gőzmozdonya van a világnak, mind tönkretettem volna, hogy az ítéletnapig senki hasznát ne vehesse . . . Mily jó is lett volna az! Én az ő lábainál heverve, ítéletnapig susogtam volna, hogy szeretlek . . . a püspökladányi ebédlőben! . . .

felkavarja a nyugtalan tenger hullámai: akképen lettek felháborítva a kedélyek s az élvsóvár publikum türelmetlensége pokoli zajban nyilatkozott.

Egyszerre csak felgördült a függöny és . . . és . . .

Az egész színház egetverő kacagásban tört ki, miután a színpadon nem mindennapi látvány tárult a nézők szemei elé.

Marianna egy támlányon ült s előtte egy férfi térdelt, aki kezében nagy virágcsokrot tartott.

Képzeljék önök, az a férfi Szentberek Dömökös ur önagyasága volt! . . .

Igenis! tulajdon az a gesztenyeszin paróka, az a két hunyorgó szürke szem, az a hegyesre kifent bajusz, az a virágzó orr, az a jól táplált termet — s amit elfelejtettünk — ugyanazok a midási ékeségek voltak ott találhatóak, melyek együttesen az általánosan ismert nábobnak saját ur személyét képezék.

— Éljen Szentberek! éljen! bravo! — tombolt a tömeg kézzel, lábbal igyekezve kifejezést adni derült hangulatnak.

Szentberek pedig a színpadon megzavarodva ugrott fel s mintha Boscó keze érintette volna, úgy eltűnt a színpad mögött, hihetőleg a kortinahúzó

De ki is lehetett ez a mesebeli tündér? (Nem tudom, a mythológiában voltak-e barna tündérek?) Reménytelen kérdésekre csak szívem rettenetes locomotivszerű zakatolása felelt . . .

Coupém ajtaja megnyílt s a mesebeli tündér a mama s egy ur kíséretében foglaltak helyet. Örömben olyat ugrottam kemény üléséről, mint a legruganyosabb gumilabda . . .

A tulsó oldalon foglaltak helyet; önkénytelenül is a középülésre húzódtam. Rámeresztém ittas szememet s mohón temetém lelkembe szépségének lebilincselő varázsát. Ismét szerettem volna mindenható lenni, hogy eltöröljek minden állomást a földszínről, hogy szakadatlanul, megpihenés nélkül, ítéletnapig együtt rohanjunk a végtelenben.

Szegény gyarló ember vagyok s így meg kellett elégednem az ismeretlen tartamu gyönyör möhő élvezetével.

Szemügyre vettem őket. A mama 36—38 éves lehetett, az ismeretlen uraság, ki figyelmemet mind eddig kikerülte, 40; ezekről s a bizalmas beszélgetésből erősen gyanítottam, hogy ez egy család s az én tündérem mindenestre gyermekük.

Nem látszottak észrevenni, hogy ott vagyok; felém se néztek, s ha a kis tündér néhány suttymbaláló oldalpillantással nem kárpótolja az „öregék“ szót-

után futott, megleckézendő, amiért őt ügyetlensége miatt gúny és nevetség tárgyává tette. . .

E látványra Brigitta asszony tagjai is visszanyerték rugékonyságukat. Felugrott s mint bősziult furia, gázolt keresztül a hahotázók csoportján. Rohant egyenesen haza, hogy elrejtőzzék szobájának legtítkosabb zugába, mert ő ezt a szégyent nem viselhetné el az emberek között.

— Te pedig Domokos reszkess! — sziszegte minden lépten, nyomon — olyan példát fogok mutatni a világnak, amelyre elszörnyed minden férj, ki nejét megcsalni törekszik!

Epés magánbeszédei közben elvégre a Szentbereký-féle ház kapuja elibe jutott; ott beleragadt a csengő szárába s megrántotta azt úgy, hogy még a pokol fenekén is meghallotta Belzebub a szünni nem akaró éktelen csörömpölést.

— Ki az? — hangzott egy tompa szózat az ajtó megett.

— Nyisd ki! — parancsolá Szentberekýné zordonul.

(Vége köv.)

lan hidegségét, valóban kétségbeesem kínos állapotomon.

Sokáig haladtunk, míg rettentetlen bátorsággal következő n a i v kérdést mertem kockáztatni:

— Hova méltóztatnak utazni?

— Mit tartozik az önre? — mondá a családő meglehetősen bornirtsággal.

Mama és lánya szemrehányó pillantást vetettek feléje s szemüket lesütötték; én egy szánó mosolyra érdemesítém s belemerültem ismét barna angyalom bámulásába. . .

Tünödni kezdtem kilétök felett; ki lehet e megtestesült ideal (a lány), e megtestesült türelem (a mama) s e megtestesült durvaság, ki oly kényuri joggal uralkodik fölöttük? Tünődésemnek vége az lett, hogy ez idealba a bolondulásig beleszerettem.

Debreczenben ők is kiszállottak. Mintha szívet téptem volna ki kebelemből, midőn előttem kocsiúra ült s a városba robogott. Ki lehetett? — gondolám magamban, Elhatároztam, hogy mindenáron megismerem, s ha az ég ráni szakad is, enyémmé kell lennie. Eredj — susogám utána, de találkozunk még egyszer s az a . . . oltárnál lesz! Eredj te is — mörgém a másik után, veled is találkozunk. . . Philip-pinél!

Találkozunk is másnap a kávéház ködös leve-

NAGYSÁG A KÖLTÉSZETBEN.

(Aesthetikai tollvonások.)

V. Sárffy Ignácztól.

(Folytatás.)

A természetit rut a szörnyüvel, borzasztóval állhat egy vonalban, de nem ellentétben; mert ennek kitörései bármennyire iszonyuak legyenek is, megragadhatják a lelket erősen. „A tenger felkorbácsolt vése szép, de rettentően szép; — a hegyeket megingató dörgés és vihar szinte szép, úgy mint annak olvadozó bája, csak nevük különbözik.“ Pedig ezek magukbavéve rutak, de csak azok előtt, kiknek lelke fogékonytan az aesthetika iránt. A szépet valódilag fel-fogni tudó lélek előtt az egyenlő hatásu, habár lélekrázó legyen is. A gyermek fél a ruttól, az aesthetika megvizsgálja és elemzi; amaz képtelenségnek tartja abban valami kedvest felfedezni, emez nem győzi dicsérni művészi alkotását. Mert annak lelke még érzéktelen ez iránt és tudatlan, emennek kifejlődött szelleme megbarátkozik vele.

Azonban ezen nagyon is általános eszmemenet elvon bennünket kitüzött tárgyunktól, a költői széptől, azért oda térek vissza.

Baumgarten, az aesthetika atya s vele Wolf és Leibnitz (ez utóbbi kitünő bölcész is egyuttal) a valódi szépet a t ö k é l y b e n keresik s az első szerint a szép, mint formai, szép, egy a jóvalé sig a z z a l, mely utóbbiaktól csak előtünésére nézve különbözik. Megegyeznek vele Eberhard, Szulzer és Mendelsohn, mint a másik iskolának követő tagjai.

Ha már ennyi tekintély a szép fogalmát a t ö k é l y b e n véli feltalálhatónak, ellentétben a későbbiek számos

gőjében; a megtestesült bornirtság egy speculáns compániába a vezérszerepet vitte. Megnéztük egymást vilámló szemekkel s hátat fordítánk.

Lázás gyorsasággal hívtam a kellert s kérdém: — Ismeri-e ezen urat?

Ismerte.

— Hogy nevezik s miféle?

— Rosensteiner Jakob, nagykereskedő P.-én; ennek van ama városban a legszebb s legfiatalabb neje, kit messze földön irigyelnek tőle. Ugy is őrizi, mint a két szemét, ha idegen még rá is mér nézni, kész a szemét kivájni érte. Különben egy özvegy asszony lánya ki csak azért adta ez emberhez, hogy kényelmesen éljenek. Azt mondják, hogy nagyon rosszul bánik velök. . .

— Elég, köszönöm.

Most már tudtam, hogy ki volt; egy mély, fájdalmas sohajt eresztettem ki kebelemből a csunya realis világ e gyönyörű áldozatáért (a mamát sem értettem bele!) s közönyösen szürcsölgetém tovább fekete kávémat.

Természetes, hogy e dolog meg sem történt. Történnék is a mai idealisticus világban ilyen számalomra méltó dolgok!

Dengi János.

tagjával, mért ne mernők kimondani mi is azt, hogy a valódi művészi és lángelmű tökély egy nagyszerű költeményben van képviselve, elvonatkozva még mindig a természeti szépektől. Kimondják ezt nagy aesthetikusaink mind, mert szerintük, „a költészet minden művészet fölött áll s közege legalkalmasabb a szép kifejezésére, terjesztésére és fentartására“. Ennek nagysága a gondolatok bősége s fonséges érzeménye az, mi a lelket megragadván, tulateszi azt a prózaiság körvonalán, fogékonyrá teszi a felsőbbrendű és a természet összhangzatos bája iránt.

A költői nagyság bámulatosan túlhaladja az emberi mértéket, szemléleténél bámulatunkkal vegyes óhaj száll meg birni azt s ime ezzel az első lépcső annak további kutatására készen áll. Ebből vonzalom a művészi iránt, barátság a szép iránt fejlődik ki.

S ezzel eljutottunk oda, honnan a költészet nagyságát biztos kézzel vezethetjük le, mert a nagyság megragadó bája az isteni és érzéki egységnek: m a g a s z é p.

*

Olyan az ember, mint egy vándormadár, mely oda vonzódik, hol meleg a tél, vidor a határ. A költészet melegét felkeresi ott, ahol van, legyen az akár honi, akár idegen s minden idegenszerű utáztatásában ez az egyedüli, amit menteni tudunk.

A világirodalom költészetében mindenütt megvan a költői fenség, meg a hazaiban is, bárha legujabbkori aesthetikusaink határozottan kimondják, hogy a magyar költészet mezején csak az újabb korbeli írók műveiből lehet oly darabokat felmutatni, melyek az eszmék nagyszerűsége vagy a költői nyelv erőteljesége által birnak felemelő hatást gyakorolni. És igazuk van; mert nálunk a költészet pangása vagy helyesebben annak terméketlensége évszázadokon át tartott s csak az újabb, művelté tett nyelv s egyesek kipallérozott műveltsége volt képes produkálni valami nagyszerűt, mely korszak Kazinczyval lön megkezdve.

A régebbi korban egyes kimagasló részt elhomályosította még a darabos prózai nyelvezet és ezek előttünk úgy tűnnek ki most, mint egy elcsenevészedett virág, mely csak jó földbe téve volt képes kifejtetni egész pompáját.

Z r i n y i n e k, a költőnek, kimagasló költeményei már birnak nagyszerűvel, — amennyiben nagynak mondhatjuk az ő szerepköréből merített dolgokat, de az eszményi, tehát a tökély magaslataig emelkedő gondolatnagyság még nincs meg művében. Bámuljuk azt, mint egy compositiójára nézve nagy tökélyességű művet; bámuljuk az akkori nyelv szegénységéhez mért nagyszerű erőt; bámuljuk annak tágkörű kifejezéseit, de fenségét nem; mert már a mai kor kívánalmaihoz mért s az ujonan felállított költői fenség elmélete rá egészben véve nem alkalmazható.

T o l d y a halhatatlan irodalmát, szintén elismeri, hogy a kor viszonyaihoz mérten vannak benne nagyszerű helyek, de hibául rója fel, hogy formai hiányai elveszik annak erejét. Szerinte az erőltetett szórend, idegen szók, stb. néha a fenségesebb helyeket egész szépségéből kivetkőztetik. De másfelől nem tagadja, hogy vannak helyek és meglepő szép sorok, de ezek a zavart élményt tisztává nem teszik, kedvezően szól azonban bámulatos szerkezetéről.*

Itt két eset merül föl pro és contra. Z i m m e r m a n szerint a fenség a külalakból, a formák ből áll, „melyekben valami nagy, a mi erőnket

* L. Toldy: „A Zrinyiásztárgyalata“ és Szvorényi: „Szemlélvénnyek.“ 378. l.

tulhaladó erő hatása nyilatkozik.“ Ez meg van Zrinyiiben; tehát áll tételtem legelső szava, mely Zrinyiinek nagyszerűsége mellett nyilatkozik, de csakis ebben az értelemben. De ismét mások szerint a költői nagyság magában a t a r t a l o m b a n, tehát a nagy gondolatoknak nagyszerűen kifejezésében áll, ez meg ellene nyilatkozik.

Zrinyi költeményeinek tárgya és tartalma harc és küzdés, belevegyülve lévén, egyuttal az epos nélkülözhetlen kelléke a „Deus ex machina“ is; mi, habár magábanvéve nagyszerű és fenséges is, elvontan nem, mert ez nem emberi, hanem isteni. Mi itt határozottan az emberi erő által létrehozott fenségről, nagyszerűről akarunk szólni, minek tárgyát tehát tisztán az emberieknek kell képezniök.

Aesthetikai fenség teremtéséről laikusnak álmódolni merő ellenmondás; ez a lángelméknek s a szó valódi értelmében költőnek adatott csak, kiknek már gondolatai magukbavéve is magasabb régiókban kerengenek s alkotó erejük ezt művészi alakban öntve fejezi ki. S ez a valódi t e r e m t é s, a l k o t á s, mit csak ember létrehozhat. Ez az emberi tökély kimagaslása, mint N é v y mondja: „A teremtés azon tény, mely által valóban isteni képmássá lesz az ember, de úgy, hogy szellemének függetlenségét saját eszmény alakjai létrehozásában megörzi.*

Ez teszi előttünk bámulttá G ö t h é t Faustjával, melynek roppant fensége a világirodalom előtt örökre elvülhetlen marad. Már magában a kezdetben megragad az az életbölcsesség, mit bohóczával mondat, ajkára adván a következőket:

„Tégy hát ki magadért s buján idézd
A képzeletet összes udvarával;
Értelmet, érzést, szenvedélyt meg észd,
De jól vigyázz, ne bolondság hijával.“

Ezzel az az általános elv, hogy a b o l o n d s o k s z o r s z ó l i g a z a t, ki van mondva. S a költő elméje ezen általános, bár kissé bizarr dologból kiindulva, megteremti művét s meghódítja vele a világot. Műve telve értelem, érzés, képzelet és szenvedélylyel, nem hiányozván belőle a „bolondság“ sem; de azon értelemben, hogy ebben a bolondságban van a főnebbi szavak szerint a legtöbb igazság kimondva. A lángelme alapot keresett és ebből kiindulva teremt meg az emberi fölmagasztosultság legharmonikusabb remekét. Megterem a mű, mely az „égből a világon át, a pokolba“ vezet s ezen utjában a legszebb eszmékkel halad.

De ha így csigaléptekkel haladunk tova, gondolja a nyájias olvasó, akkor ugyan sohasem érünk véget s nehogy unalmassá tegyük magunkat, sietünk mihamarább tovahaladni, dacára annak, hogy ezen általánosságban kimondott elvek fölött sok mellékhatározmánnyal összeférnének.

Az aesthetikai tett, a valódi fenség sokkal bővebben feltalálható az újabb kori költészet mezején. Ennek oka az, hogy a kor szellemével, amelynek czélja a h a l d á s a t ö k é l y f e l é, megközelíteni az istenit, lépünk párhuzamban. De ezek mellett ne feledjük el azt sem, hogy volt nép, mely a kor körülményeihez képest, sőt azt felülmulva, sokkal fényesebb műveltségi fokon állott, mint állunk mi és amelynek lebonyolítása a történelem szerint csak i s h i t é n e k megingása miatt történt.

(Vége köv.)

* Lásd Névy: „A költő“ cz. értekezését.

A költő hive.

Csöndes lakában élt a költő,
Kerülve a világ zaját,
A szív s az elme szüleményit
A lant dalának adta át.

Történt, hogy elvetődött hozzá
A K i n c s v á g y, a nagy szomjazó;
De ez az egyszerű lakásban
Sehogysen volt maradható!

Történt, hogy folkereste máskor
Az uralkodó H a t a l o m;
De a rideg szívü mi kedvét
Található a hő dalon?!

Egy szép napon a H i r s D i c s ő s é g
Köszönték csöndes otthonán;
De ezeknek is szűkkörű volt,
Bár nem idegen, a magány.

Legvégül egy k i s s z e n d e l á n y k a
Mint ég áldása jött felé
S im ez a csöndes boldogságot
A költőnél már föllélé. . . .

Erődi Dániel.

GÖRÖG MŰVÉSZETI VÁZLATOK.

Váry Gellértől!

(Folytatás.)

Mi máskép volt mindez Görögország földén. A művészi tapintat, mely oly kiváló birtoka volt a műsák gyermekeinek, mily szépen össze tudta egyeztetni azt, amit a vallási eszme magasztossága követelt s azt, amit a művészet természete hozott magával. Míg amott az eszme hátrányára volt a művészetnek, itt magasztosítólá hatott arra; míg amott a művészet rabszolgája vala a vallási gondolatnak, itt hű társa, mely azt a lehető legszebb alakban mutatta be. A görög művészek is előállították az isteni hatalmat, de mennyire másképen, mint az ázsiaiak. Phidiásznak olympiai Zeusz e (Jupiter) minden időkre szóló bizonyossága ennek. A legszebb férfikorban levő emberi alak ez, mely trónon ülve méltóságos tekintettel néz az eléje járulókra. Fejét dús hajazat, szája környékét kellemes bajusz és szakál takarja. Tagjait nem fedi semminemű ruházat vagy éktelenítő czikornya. Az egész termet fonséget lehel. Avagy a görög Dianának kinézése mily más, mint az ephesusié! Ez utóbbi egy mézeskalácsszerű bábhoz hasonlít, míg a görög művész finom izlése ebből a legszebb női alakot tudta elővarázsolni, melynek karcsu termete, gyönyörű arcmetszete, tagjainak életet ehelő magatartása szinte fölvilanyozza az érző szívet. Amannak eredetije a Vatikán, emezé a Louvre múkincei közt foglal jelenleg helyet.

S a görög szellem, mely így meg tudta óvni az ember természetes épségét csupán művészi tapintatánál fogva minden fonák járuléktól, nem kevesebb erélyt tanusított annak alkalmaztatása körül sem. Mint maga az élő ember különféle összeköttetésben van a környező külvilággal, úgy van annak művészi képmása, a szobor is. Ott, ahol polgári szabadság honol, ahol az ember erkölcsi értelemben is ember, ott kétségkívül első pillanatra föltűnik azon jellemző tény, hogy az intézvények és törvények vannak az emberért, nem pedig az ember

azért, hogy legyen valaki, aki fölött az önkényt gyakorolni lehessen. De ahol a despotismus uralkodik, ott nagyon is kéri minden oldalról, hogy az embernek csakis annyiban van értéke, amennyiben azt a magasabb körű önérdékek kifacsarhatják, mint a citromot. Amott valami sajátságos önállóság kíséri az embereket, mint az árnyék a testet, itt pedig a lealázó függés oly módon környékezi, hogy abból kibontakozni lehetetlen. S ez állapot döntő befolyást gyakorol a művészi eljárásra, amint hogy ezt a régi keleti és görög művészet igazolja.

Keleten az emberi természet sem a gyakorlati, sem a művészeti téren nem bírta érvényreemelni magát, mert amott akadályozták azt a társadalmi intézvények, emitt pedig az építészet igényei. A keleti szobrászat sohasem is volt magán önálló valami, hanem mindig csak oly szolgál, melynek az építészet parancsava szerint kellett gördülnie. A keleti szobrászat csak ott léphetett föl, ahol annak számára éppen helyet tetszett engedni az építészetnek. Mózes törvényei e művészeti ágat egyenesen eltiltották. Az arabok is mindig megvétést tanusítottak az ember és annak képe, a szobor iránt.

A görög művészet mivel sem mutatta meg annyira emberesítő természetét, mint azzal, hogy a szobrászatot kiválólag emberi alakok előállítására fordította, az alakokat az építészet befolyása alól függetlenítette és önmagukban önálló egészekké tette. Hogy az építészet kellékei mily hátrányos befolyást gyakorolhatnak a szobrászat természetére, azt a középkor góth stílyú bazilikái is eléggé megmutathatják. Tudjuk, hogy ez építészeti stíly már természetében hordja a nyulánságot. Kifejeződik ez az oszlopokon úgy, mint a boltívekben. Ezekkel együtt nyulnak meg azon terak és fülkék is, melyek alkalmas helyekül kínálkoznak egy-egy szobor befogadására. Ha már most a szobor is alkalmazkodni akar, hogy illőleg betöltse a teret, oly soványnyá kell válnia és oly hosszúra nyulnia, a mi sehogysen fér meg az alaki természetességgel. Így hatott hátrányosan, sőt tönkretévőleg az építészet természete keletén is a szobrászatra és az emberiségre egyszersmind, míg a görög művészi tapintat azt saját lábára nem állította.

A görögök templomainál mindig a szobor volt a fő és tulajdonképi dolog, míg a templom csakis mint annak takarója, mint mellekes járulék szerepelt. Igaz, hogy a falaknak domborművekkel való ékesítése még a görög műépületeken is keleti maradék; igaz, hogy a görögöknél is az épületekben alkalmazták a szobrokat, de az építészet és szobrászat igényeit is éppen úgy ki tudta egyenlíteni a görögök izlése, mint a főnebb említett valasu eszméket az emberi természet épségével. Az emberi természetnek ezen épségben megőrzése és a művészet igényeinek semmi ok miatt háttérbe nem tolatása oly két fénypontja a görög művészetnek, mely arról mindannyiszor szemünkbe villanik, valahányszor csak a régi keleti művészettel hasonlítjuk össze.

Kérdés, ha azt az ujkori nemzetek művészete mellé állítjuk, fog e akkor is ily előnyös sajátságot feltüntetni; lesz-e oly pont, melyben a görög művészet éppen oly remeknek bizonyul be, mint kelet művészetével szemben? Illő volna ugyan, hogy erre kereken tagadólá felelhetnénk, mégsem lehet azt tennünk csupán azon egyszerű oknál fogva, mert a görög művészetnek még az ujkorival szemben is van oly sajátsága, mely annak jelességét kétségbevonni nem engedi.

Tudja isten, hogy és miképen van az, de bizonyos, hogy midőn azt mondják, haladunk, tulajdonképen csak egyik utról a másikra lépünk s amit azon menve nye-

rünk, a másikon megállapodva talán ugyanannyit veszünk. Az sem világos még egészen, hogy egy ember vagy nemzet miért képes egyik tekintetben a tökélynek tovabbjára emelkedni, míg más tekintetben egészen a kezdetlegesség állapotában marad. E gondolatok mintegy akarva nem akarva fölütődnek elménkben, midőn az ókori görög művészetet az ujkorival állítjuk szembe. Mert mi egyebet is látunk e hasonlításnál, minthogy a görögök a művészetek közül a szobrászatot és építészetet nagy tökélyre emelték, míg a zenészetet s festészetben kiskoruk maradtak; az ujkor pedig éppen e fejletlen művészetekre fordítva képességét, azokban lassankint bámulatos remekelésig vitte, de a szobrászat s építészet terén már a régi görögöknél tovább nem emelkedett. Félreértene, aki azt betűzné ki e szavakból, mintha az ujkor nem emelt volna remek épületeket s nem készített volna pompás szobrokat. Mindezen művészeti ágak körül az új korban is nagy tevékenységet tapasztalunk; de azt is elmondhatjuk, hogy az ujkori szobrok az emberi természetet már egy hajszállal sem fejezik ki tökéletesebben, mint a régi görögök s hogy az ujkori műépületek egy csöppet sem művészebbek a maguk nemében, mint a görög templomok.

Már maga e tovább nem haladás mindennél világosabb bizonyítéka a görög szobrászati és építészeti művek tökélyének. S ha a zenészet és festészet tekintetében a kezdetlegesség határain maradtak, mi egyéb lehetett az oka, minthogy a gyakorlati életben hiányzott a görögöknél az, ami e két művészeti ágak igazí éltetője. „Ha a zene a görögöknél — ugymond Brendel — csekély eredményt mutatott föl, annak okát nem a görögök ügyetlensége vagy képtelenségében kell keresnünk, hanem, mert oly talaj volt ott, mely egyáltalán nem tápláló a zenére. A zene a kedély művészete s mint ilyen, a léleknek legmélyét tárja föl; de e belső világot először csakis a kereszténység nyitotta meg, míg a görögöknél az összes figyelem kifelé irányult s ezért lett náluk uralkodó a szoborszerűség, a plasztikaiság.“ (Geschichte der Musik)

Körülbelül e talajnak köszönhetjük a festészet fölvirágzását is. A régi görögöknél művészeti ág volt az, mely sem ilőleg nem tudta az alakokat csoportosítani, sem a láttani távlatot (perspectiva) vagy a fény- és árnyoldalt visszaadni. Bármily csekélységeknek látszanak is e hátrányok, melyek még a görög festészetet környezték, mégis oly dolgok voltak azok, melyekből csak sok század alatt birt kibontakozni a művészet. Még az új időszámítás tizenegyedik századában is mily kevés csoportosító képességre találunk, azt a kor festészetének képviselője Giotto bizonyíthatja. Kinek képein az emberi alakok fejei mereven mind egyenes sorba esnek. Vajmi másképp van ez már Leonárdo da Vinci utolsó vacsorájánál, hol az asztal hosszában ülő tizenkét apostol a legkellemesebb tagzatosságú csoportozatokat tünteti föl. Így fejlett ki az új kor alatt a festészet a távlatot és árnyékolást illetőleg is.

(Folyt. köv.)

Gyöngyszemek.

— A szerkesztő jegyzeteiből. —

25.

Ha bajunk van, semmi sincs inyünkre.

Az ifju Werther keservei.

Goethe.

26.

Nem kedvel az erkölcs szagos keszkenőket,
Pipes ruházatot, nyakokon kendőket.

A régi magyar viseletről.

Ányos P.

27.

Minden szó fontossá lesz, minden mozdulás sokat jelentővé, ahol szived verését egyező szívverés viszonzozza, érzésedet kölcsönös érzés, szeretet szeretetedet.

Fanni hagyományai.

Kármán.

28.

A nőknek soha sem szükséges a szerelmet bevallani, ők kitalálják azt.

A parancsnok gyémántja.

Ponson.

29.

Senki sem tehet szabaddá népet, ha ez maga nem teszi magát azzá.

Nap. fényk. és hany.

Mühlbach L.

30.

Annak szivén diszolg a legszebb rendjel,
Ki embertársa sorsán könyörül,
Ki a bús szenvedőnek jobbát nyújtva,
Szeméből egy égő könyt letörül.

Boucher.

Nemes Ödön.

31.

Komoly érzelmed szenvedése,
Az asszonyoknak tréfaság.

Semphira.

Puskín.

32.

A jó lehet szerencsétlen, de boldogtalan nem; a rossz szerencsés lehet, de boldog soha.

Emlébeszéd Kiss J. felett.

Toldy F.

33.

A ki áldozatnak
Odaadja éltét,
Ezt nem díjért teszi,
Hanem hogy használjon társinak.

Világosságot.

Petőfi.

34.

A házak zugait hamar kikutathatod, a szivekét soha!

Maori példabeszéd.

Büchner.

35.

A gyermek a tarka semmiket kívánja,
Az ifjunak fényes ideál bálványja,
A férfi valónak nyomozza lépését,
Az agg üdvességéért önti könyörgését.
E lépcsőzeten fut pályát életünk,
Czélért élünk, s ahoz csak halva érhetünk.

Az emberi élet korai.

Szemere Pál.

BERNÁT GAZSI LEVELE.*

Közi: **Dr. Szabó Dávid.****

Pest, márt. 7. 1855.

Kedves jó Gyurim!

Restellem is szégyenlem is, hogy ezer esztendőös humoromat és szerénységemet ezuttal rezignálnom kell; de

** E levelet boldogult Gazi bátyánk Patay György barátjához írta. Szerk.*

*** Dr. Szabó Dávid t. munkatársunk szintén mint a régi gárdából való, közeli jó barátja volt a boldogultnak. Különben „Béla futása“ című nagyobb szabású költeményéből Szász Károly olvasott fel nem régiben egy sikerült részletet a „Kisfaludy-társaság“-ban Szerk.*

hiában, bár mennyire türtem is a tsürhejárást freskó agyvelőmben: ezen alkalmatlanságot ki nem kerülhetem.

Néhány napi betegségem megfosztott azon irkafirkai ártatlan jövedelemtől, melyet sors komám hozzám csapott. Nyakamon fityeg néhány smuczig adósság.

Fölteém magamban, hogy inkább elszenvedek némi pirulatot, semmint holmi oktalán pimaszok nyavalyás fukarságának czélpontjául tüzzem ki magamat.

Ennél fogva bocsásson meg édes jó Gyurim, hogy azon kerés választottim közzé soroztam, kik előtt néhány rongy forint említésén se bizodalmat se erszény caractert nem kockáztatok.

Megragyok győződve, hogy viszontszolgálhatási szerencsém elfogja hozni valamely kedvező alkalom.

Szállásom: Fehér hajó utca a 5-ik szám, hová vigasztaló válaszát óhajtja baráti szolgálja

Bernáth Gazsi.

J R O D A L M I J É R E K.

Darmay Viktor, tehetséges költőnk és munkatársunk. „Ujabb költemények“ című kötete megjelent finom velin papíron, csinos nyolczadréten, 320 oldalon, egy füzött példány ára 2 frt, diszpéldányé 3 frt. Megrendelések szerző lakására, L a s z t ó c z, u. p. Legénye-Mihályi, intézendők. Jövő számunk mutatványt hoz belőle,

Addig is, míg behatóbban ismertetjük, melegen ajánljuk mindazok figyelmébe, kik a költői szépnak és merésznek kedvelői.

Közelebb hagyta el a sajtót **Moller Ede** „Magyar Kalliope“ című díszes kiállítású munkája is. Tartalmát képezik: Zrinyi: „Szigeti veszedelem“, Vörösmarty: „Zalán futása“ és Debreczeni: „A kióvi csata“ epikai költeményeinek széptani fejtegetése; kapható **Aigner Lajos** nál Budapesten. Ára? Még visszatérünk reá

A „Kisfalucy-Társaság“ tegnapelőtti ülésén következő felolvasások voltak: **Berczik Árpádtól** „A kék szoba“ egy felv. vigj. **Györy Vilmostól** dán- és svédfordítások. **Nagy Zsigmond**tól német fordítás, **Reviczky Gyulától** és **Indali Gyulától** eredeti költemények.

Egyik fővárosi tekintélyes lapban bizonyos felolvasásról illetén bírálatot olvastunk: „Az alapjában elhibázott ballada szép formájánál fogva mindamelllett mély hatással volt.“ Furcsa!

Petőfi él! Ez a sensationális hír járta be közelebb az összes hazai sajtót. A hír terjesztője bizonyos **Boros** nevű egyén **Szatmáron**, ki nemrég szabadult ki a szibériai fogságból s azt állítja, hogy **Petőfi Sándor** az ottani olombányákban rab gyanánt élne. **Dr. Tomcsányi**, ki ezt a „Budapesti Napilap“-pal közölte, hivatalos kihallgatást eszközölt ki, melynek eredményéről azonban még mindig semmit se tudunk. E hirt, a

költő haláláról felhozott s elfogadott adatok után ítélve, teljesen valószínűtlennek tartjuk.

Genben közelebb „Journal des Aveugles“ czim alatt egy lap fog megindulni, melynek szerkesztője, társszerkesztője, szedői, nyomói mind vakok; természetes, hogy olvasói is vakok lesznek.

S Z Á M R E J T V É N Y.

— Südy Teréziától —

15. 3. 19. 4. Minden összedől, ha ez nincs.
9. 10. 17. 5. 7. 11. 1. Az angolnak legnagyobb kincs.
11. 3. 4. 8. 5. Honfoglalásra emlékeztet.
9. 2. 5. 11. 14. Viselt nagy költői nevet.
11. 3. 7. 2. Szereti ezt nő és gyerek.
4. 11. 5. 1. Folyó csinál ilyeneket.
16. 19. 18. 2. Minden jó honfi áldozik érte.
13. 8. 12. 2. 7. 14. 19. Ez pedig az utasoknak réme.

1—19. Dörögve hangoztatta át
Egy nagy napon e szép hazát.

Megfejtési határidő május 11.

A második számban közlött „Számrejtvény“ értelmét helyesen következő t. előfizetőink fejtették meg: **Szarka Anna**, **Südy Terézia**, **Südy György**, **Nagy Vilma**, **Fábián Lajos Mór**, **Vetessy Ida**, **Huttflesz Katinka**, a deb. kath. gymn. III. osztálya, **M. Elza**, **Jakó Pirokska**, **Hadházy József**, **Babos Szidonia**, **Tóth Lászlóné**, **Riesenberger Jenő**, **Sóvágó Erzsike**, **Bozsenik Béla**, **Sólyom Jenő**, **Nagy István**, **Wagner Róza**, **Roos Samu**.

A szerkesztő üzenetei.

A 3. szám **G. J.** üzenete nem **Gáspár Imre** urnak szállott.
Marquis Jean d'Or. Nagyon jók, jönni fognak. Most már ismeri ugye? Tehát!?

K. Á. Szatmár. Még nem ütök meg a mértéket.

Gróf Vay Sarolta. Örömmel! Köszönöm a meleg sorokat.

H. N. Ne bosszanton! Megmondtam már, hogy, ha még egyszer ilyet küld, itt fogom közölni. Vagy talán éppen ez a célja? Akkor itt se!

Dr. Szabó Dávid. Tehát jól czéloztam. Mind jönni fog; efféle erekyéket nagyon szívesen vennék. Tudom hogy van ott elég! Fogadja üdvözetemet!

M. E. Köszönöm. Ismertetni fogjuk.

Mi lesz belőllem? Szerencsétlen flótás.

Kárpáti. Megdöbbenve olvasta, hogy lapunk fönállása még most sincs biztosítva; mert, ha Debreczenben nem, úgy nem tudja hol sikerülne ilyen vállalat. . . Sajnos, de így van; s ami még sajnóssabb, az, hogy e részvéllenség mellett az embernek még rossz a k a r a t a l i s kell küzdenie! J. lakása: stóczó utca 80 sz. Sz sz-t az Akademiánál, Sz-i-t pedig a nemzeti színháznál keresheti föl. A többiről közelebb!

M-n Az egyik rossz, a másik nem jó.

Kék az ég. Zöld a verseny.

E világ. (Moore Tomás) Gyöng; talán Byron jobban fog sikerülni. Azokra az egyebekre számottartok